

3. Kompatibilita, použitelnost a základy typografie

Web pro kodéry
(Petr Kosnar, ČVUT, FJFI, KFE, PINF 2008)

Obsah

- } Terminologie
- } Kompatibilita
- } Použitelnost webu
- } Typografie
- } Barvy a barevné efekty

Kompatibilita

} Zpětná kompatibilita

- } Schopnost nahradit starší produkt, možnosti spolupráce s ostatními produkty, se kterými spolupracoval tento produkt.
- } V našem případě: Možnost bezproblémového používání webu na zastaralých prohlížečích či operačních systémech. Zároveň zachování možnosti čerpat z webu nezměněným způsobem data pomocí webových služeb a dalších podobných metod.

} Dopředná kompatibilita

- } Schopnost systému přijímat vstup určený pro pozdější verze sebe sama, případně schopnost komponenty být využitelná pozdějšími verzemi systému, kterého je součástí.
- } V našem případě: Možnost bezproblémového používání webu i na platformách, prohlížečích a zařízeních, které teprve přijdou v budoucnu.

Zpětná kompatibilita

- } Neexistuje stoprocentní zpětná kompatibilita
  - } Přesněji: lze jí dosáhnout pouze vynaložením neúměrného úsilí a konečný výsledek je celkově vzato špatný. Navíc s minimální užitnou hodnotou.
  - } Příklad: Netscape 1.0 nepodporuje ani HTML tabulky. Nemluvě o CSS, DOM a dalších „vymoženostech“ posledních let.
- } Je potřeba si určit hranici zpětné kompatibility, kterou svým stránkám poskytneme (nejstarší podporovaný prohlížeč)
  - } „hlubší“ zpětná kompatibilita s sebou přináší rozšiřování kódu o nestandardní kusy kódu určené pro specifické zastaralé prohlížeče. Zároveň je potřeba nějaký obslužný mechanismus, který předloží zastaralým prohlížečům tu verzi stránek, která je jim určena.

Dopředná kompatibilita

- } Principiálně obtížné, není znám budoucí vývoj.
  - } Spoléhá se tedy na zpětně kompatibilní budoucí browsery
- } Dodržování standardů nejnovějších verzí XHTML přináší možnost větší interoperability a vysokou pravděpodobnost podpory do budoucna.
  - } Nebude potřeba vytvářet vícero verzí stránky pro různé nové prohlížeče
- } Minimum problémů s dostupností díky všeobecné podpoře, oblíbenosti a rozvoji XML
  - } Strukturální kód pro pozdější zpracovávání jako jakékoliv jiné XML

Platformy, prohlížeče, média

- } Počítejme s tím, že náš web by měl být přizpůsobený pro:
  - } Operační systémy:
    - } Windows, GNU/Linux, MacOS, PalmOS, Windows Mobile, Symbian
  - } Prohlížeče:
    - } Internet Explorer, Opera, Firefox, Safari, Opera mini
  - } Zařízení:
    - } PC, PDA, Smartphone, hlasová čtečka, projektor, tiskárna

Přirozená kompatibilita XHTML

- } XHTML jako člen rodiny XML je přirozeně kompatibilní s ostatními XML formáty a aplikacemi.
- } XHTML zobrazují i zastaralé prohlížeče z dob, kdy specifikace XHTML neexistovala nebo byla v plenkách.
- } Jedna verze kódu pro všechny možnosti použití – pro zobrazení na různých zařízeních, v různých prostředích a prohlížečích...
- } XHTML 1.0 existuje ve třech verzích:
  - } Strict, Transitional a Frameset
- } Nejnovější verze: XHTML 1.1
  - } XHTML 2.0 ve stádiu Working Draft

- } XHTML má samozřejmě i své odpůrce

Použitelnost

- } Jak snadno uživatel najde na webu to, co hledá?
- } Jak snadno se uživatel naučí web ovládat?
- } Bude se muset na každé stránce se systémem znovu učit zacházet?
- } Když už se uživatel naučí web ovládat, jak efektivně s ním pracuje?
- } Jak dobře si zapamatuje styl ovládání webu? Přijde mu tento styl přirozený a nenásilný?
- } Kolik udělá uživatel při používání webu chyb? Dokáže nakonec splnit svůj cíl? Najde to, co hledal?
- } Je pro uživatele používání webu příjemné? Vrátí se?
- } Jsou informace, které uživatel našel platné a aktuální?

Myšlenka...

Televizní stanice neříkají divákům, jak ovládat dálkový ovládač.

Novináři neinstruuji čtenáře, jak vyndat noviny ze schránky.

Je čas, aby webové stránky přestaly říkat návštěvníkům, jak ovládat odkazy.

Jason Roberts

Návrh použitelného webu

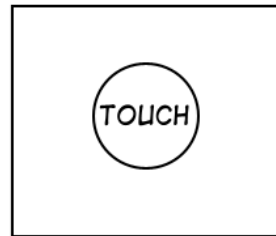
- } Určení cílů
  - } Čím je web užitečný?
    - } Pro uživatele
    - } Pro provozovatele
- } Hledání typického uživatele
  - } Věk, sociodemografický profil
  - } Zkušenosti
  - } Speciální požadavky uživatele
- } Zodpovězení otázek ohledně uživatelských nároků:
  - } Co uživatel na webu bude dělat a čeho bude chtít dosáhnout?
  - } Co od webu očekává? A co neočekává?
  - } O jaké části webu bude největší zájem?
- } Skloubení se zásadami webdesignu
  - } Vzhled a funkce odkazů
  - } Rozmístění důležitých prvků stránky
  - } Srozumitelné a jednoznačné pojmenování
  - } Reakce na běžně prováděné akce
- } Testování použitelnosti webu
  - } Navigace
  - } Vzhled stránky a rozmístění důležitých prvků, srozumitelnost a přehlednost

Nezapomeňte...

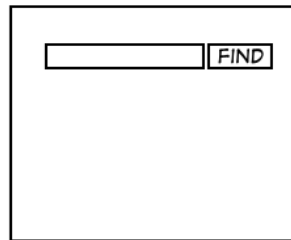

- } Přehledná a intuitivní navigace, odkazy naznačují co se pod nimi skrývá
- } Navigační menu, nadpis webu, případně logo umístit na všech stránkách na stejném místě
- } Na každé stránce by mělo být uživateli zřejmé, kde se v rámci webu nachází a jaký je účel této stránky
- } Z každé stránky by měl vést odkaz na úvodní stránku a na hlavní stránku sekce, ve které se nachází
- } Pořadí, velikost a výraznost prvků odpovídají jejich významu a důležitosti
- } Není na stránce něco zbytečně, nějaký rušivý element?

TYPICAL APPLE PRODUCT...

A GOOGLE PRODUCT...

YOUR COMPANY'S APP...

FIRST NAME:	<input type="text"/>	TYPE CD:	<input type="text"/>	4 - K
LAST NAME:	<input type="text"/>	TQP STAT:	☐	AA2-
SSN:	<input type="text"/>	VER:	<input type="text"/>	DK9B
ID:	<input type="text"/>	FT/PT:	☒	KKA?
PHONE 1:	<input type="text"/>	CAT CD:	<input type="text"/>	CN3
PHONE 2:	<input type="text"/>	CITY:	<input type="text"/>	AA-9
ADDR 1:	<input type="text"/>	STATE:	<input type="text"/>	NEW
ACCT #:	<input type="text"/>	ZIP:	<input type="text"/>	DEL
ORD #:	<input type="text"/>		☐	

OKAY APPLY SAVE UNDO HELP DELETE EDIT
SELECT BROWSE ERRORS

STUFFTHATHAPPENS.COM BY ERIC BURKE

Typografie

- } Typografie se zabývá písmem, jeho vzhledem, uspořádáním a sazbou textu.
- } Webová typografie je od klasické typografie vzdálená, neboť jsou její možnosti výrazně omezeny několika faktory:
  - } Velikost písma (daná hodnotou a volbou jednotky pro zobrazení na obrazovce monitoru)
  - } Kresba písma (patkové/bezpatkové písmo).
  - } Kvalita použitých písem (hinting fontů – instrukce pro zobrazení písma v menších velikostech).
  - } Výběr použitelných fontů (dostupných standardně v OS)
  - } Antialiasing

Základní pojmy

- } **Řez písma** – (rodina fontů) soubor znaků tvořící dohromady písmo. Je daný vzhled písma, hovoříme o „křivkách“. V tištěném textu se používá pojem písmová sada.
  - } Arial
- } **Font** – (Druh písma) písmo konkrétní velikosti a typu v rámci daného řezu, tedy v rámci dané rodiny fontů.
  - } Arial, velikost 12 pixelů, podtržená kurzíva
- } **Znaková sada** - obsahuje nejen znaky, z nichž se skládají slova, ale také ostatní znaky: číslice (123456789), zlomky ($\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{3}{4}$), značky (™#®°'©"\$%*+=€†‡‰¢£×), interpunkci (,.,;“”!;?¿-/-[—]){...“«»‹»·+), různé ornamenty (•♠♣♥), stylizované a nestylizované slitky (&@§æß¶), akcenty (~ˇ^ˇ`´) indexy a exponenty (¹) i znaky z jiných „písem“ (◆ϐμθΞΠΩβ), geometrické útvary (◇) a další.

Obecné rodiny písem

Obecná rodina	Popis	Typická písma	Ukázka
sans-serif	Bezpatkové písmo	Arial, Helvetica	sans-serif
serif	Patkové písmo	Times New Roman, Times	serif
monospace	Neproporcionální písmo	Courier, Courier New	monospace
fantasy	Ozdobné písmo	různé	FANTASY
cursive	Ozdobná kursiva	různé	cursive

Patkové a bezpatkové písmo dostalo svůj název podle zobáčků, tedy patek (či jejich absence) na otevřených koncích křivek, které tvoří danou literu.

Neproporcionální znamená, že všechny znaky takového řezu mají stejnou horizontální šířku (využívá se k prezentaci zdrojových kódů, atp.)

Nejpoužívanější řezy

---

p { font-family: **Arial**, sans-serif; }

P { font-family: **Courier**, monospace; }

p { font-family: **Georgia**, "New York CE", utopia, serif; }

P { font-family: "Lucida Console", "Monaco CE", fixed, monospace; }

p { font-family: "Palatino Linotype", "New York CE", utopia, serif; }

p { font-family: **Tahoma**, "Lucida Grande CE", lucida, sans-serif; }

p { font-family: **Times New Roman**, serif; }

p { font-family: "Trebuchet MS", "Geneva CE", lucida, sans-serif; }

p { font-family: **Verdana**, "Geneva CE", lucida, sans-serif; }

Nejčastější chyby

- } Neúplná definice fontu
  - } Chybějící obecná rodina
- } Nadužívání různých řezů
  - } Ne víc, než 2 (maximálně 3) písma na stránku (web)!
  - } Protože...
    - } to není hezké
    - } to unavuje oči
    - } taková stránka ztrácí na přehlednosti
- } Používání netradičních fontů
  - } Většina uživatelů má v systému jen základní fonty
  - } Uživatelé různých systémů
- } Chybějící uvozovky
  - } `p { font-family: "Trebuchet MS", "Geneva CE", lucida, sans-serif; }`

Formátování písma pomocí CSS

- } **font-family**
  - } řez písma, obecná rodina
- } **font-style**
  - } normal, *italic* (jiný řez), *oblique* (sklonění)
- } **font-variant**
  - } normal, SMALL-CAPS (VELKÁ PÍSMENA)
- } **font-weight**
  - } normal, bold, bolder, lighter, 100-900
- } **font-size**
  - } xx-small, x-small, small, medium, large, x-large, xx-large, *výška*, *procento*
    - } Pozor na rozdílnou interpretaci různými prohlížeči!
- } **font**
  - } zkrácený zápis všech výše uvedených
- } **text-transform**
  - } none, Capitalize, UPPERCASE, lowercase

Sazba textu

- } Neznámá šířka řádku
  - } -> nelze zabránit vzniku tzv. Řek
    - } Řeky - nepřiměřeně velké mezislovní mezery, které na sebe v horším případě ještě ve vertikálním směru navazují
- } Neznámá velikost písma
  - } Uživatelské nastavení v prohlížeči

- } *Šířka řádku nejlépe 52-78 znaků (včetně mezer)*
- } *Nepoužívat sazbu do bloku*

Formátování sazby pomocí CSS

- } text-align
  - } left, right, center, justify
- } text-indent
  - } Odsazení prvního řádku. V českém jazyce ano!
- } letter-spacing
  - } P ř í k l a d
- } word-spacing
  - } Toto je příklad
- } Zvýraznění
  - } <strong>, <em>, <b>, <i>
    - } Pozor na rozdíly a skutečný význam! Viz sémantika
  - } text-decoration
    - } none, underline, overline, line-through, blink
- } line-height
- } vertical-align

Entity

- } Entity se používají k zapisování nestandardních znaků, pokud nám jejich zapsání neumožňuje použité kódování
  - } Kódování UTF-8 znaky zapisované entitami obsahuje!
- } Entita se zapisuje ve tvaru **&jmeno_entity;**

Mezery

- } Nedělitelná ` `; (zúžená mezera se nepoužívá kvůli slabé podpoře prohlížečů)
  - } Mezi iniciálou a příjmením (P.` `Kosnar)
  - } Mezi titulem a příjmením (Ing.` `Novák)
  - } Ve víceslovném názvu (Windows` `XP)
  - } Mezi hodnotou a jednotkou (10` `cm)
  - } Jako oddělovač řádů (1` `000` `000)
  - } Mezi hodnotou a znakem procenta (účinnost je asi 23` `%)
  - } Datумы (10.` `10.` `2010)
  - } Mezi paragraf a jeho číslo (§` `111)
  - } Okolo symbolu & (Plug` `&` `Play)
  - } U poměrů (1` `:` `10)
  - } V matematických vzorcích (10` `+` `20` `=` `30)
  - } Zajišťuje, že se jednopísmenná předložka, spojka či libovolný jeden znak nikdy neobjeví na konci řádku.
    - } Výjimka - spojky „a“ a „i“ v souřadném poměru, nikoliv však na začátku věty.

Mezeru nepíšeme

- } u sportovních výsledků:
  - } Sparta-Slavia: 0:0
- } je-li jednotka ve funkci přídavného jména:
  - } 60W žárovka, 10° pivo
- } před symbol procenta ve smyslu přídavného jména:
  - } 3% úrok (tříprocentní úrok)
- } při uvádění velikosti úhlu nebo obsahu alkoholu (přestože se jedná o jednotky):
  - } 360°, 10°
- } okolo lomítek:
  - } km/h
- } za desetinnou čárkou:
  - } 23,4
- } u násobků:
  - } 10krát, 10násobně, 10× (10×)
- } u časů ve sportovních výsledcích:
  - } viz později

Pozor, změna možná významu!
zápis $x=1-3$ můžeme reprodukovat jako:
rozsah proměnné $x = 1-3$
rovnici $x = 1 - 3$

Pomlčka --+---

} Spojovník

- } Spojování slov,
  - } Praha 2-Vinohrady, Frýdek-Místek, literárně-hudební soubor, česko-německý slovník
- } k připojení zvrtné částice "li,,
  - } bude-li, chcete-li

} Mínius −

- } Operační symbol s mezerami
  - } 10 − 3 = 7
- } Záporná čísla bez mezer
  - } Teplota dosáhla −18,5 °C.

} En-pomlčka –

- } ve funkci spojky či předložky (bez mezer)
  - } utkání Sparta–Slavia(ve významu proti),
  - } dvojice Voskovec–Werich (a),
  - } linka Praha–Brno (z-do),
  - } vláda KSČ v letech 1948–1989 (od-do).
- } přestávka v řeči nebo vypuštěného slova (s mezerou)
  - } Můj dům – můj hrad.
  - } Volnost – rovnost – bratrství.
- } označení celých peněžních částek
  - } Časopis je za Kč 69,–

Způsoby psaní speciálních údajů

- } Telefonní (faxová) čísla
  - } Mezinárodní formát n n n n n n n n n
  - } + 4 2 0 6 0 6 6 5 4 3 2 1
- } Poštovní směrovací čísla
  - } n n n n n
  - } 1 1 0 0 0
- } Kalendářní data
  - } Den, měsíc a rok oddělujeme pomocí
    - } 24. ledna 2010, 5. 5. 2005
  - } Hodiny a minuty oddělujeme tečkou, minuty a sekundy dvojtečkou, sekundy a setiny sekund desetinnou čárkou, (mezery se nepíší).
    - } 13.30 hod, 2 h 30 min, 3:15,23 min.
    - } J. N. uběhl trať v čase 5:32:15,25 (tzn. 5 hodin, 32 minut, 15 sekund a 25 setin sekundy).
  - } Rok můžeme zkrátit na dvě číslice v případě spojení dvou letopočtů spojovníkem či lomítkem (1995-97, 1994/95) nebo ve zvláštních spojeních (INVEX 99, INVEX '99). Nebo v případě výtvarného zájmu .

Další často používané entity

} Matematické znaky.

} ± ±

} √ √

} ÷ ÷

} × ×

} · ·

} ∑ ∑

} ¼ ¼

} ½ ½

} ¾ ¾

} Uvozovky

} Horní“ „

} „dolní “

} Další...

} © ©

} ® ®

} ¿ ¿

} € €

} ♥ ♥

Interpunkce

} **Mezera**

- } za interpunkčním znaménkem, nikoliv před.
  - } Říkal, že firma ABC, s. r. o., která zde sídlila, je zrušená.

} **Výpustka (trojtečka) …**

- } tam, kde je vypuštěná či nedopovězená část věty
  - } Ještě jednou mi zasedneš místo a...

} **Pomlčka ani spojovník nesmí stát na začátku řádku**

- } Mladí ležáci – staří žebráci.

} **Apostrof nahrazuje vynechané písmeno. '**

- } Na požádání si stáh' i kalhoty.

Skladba stránky

- } Úvodní odstavec krátký (11 slov)
- } Titulek, podtitulek, perex, mezititulky
- } Číslované výčty místo nečíslovaných (odrážkových)
- } „volný řádek“ mezi odstavci (vertikální odsazení)
- } Čím méně zvýraznění, tím čitelnější text
- } Má-li být text zviditelněn, dejme mu víc volného prostoru
- } Dlouhé řádky se obtížně čtou
- } Rozdělení: Záhloví, hlavní obsah, pata

Barvy a grafické efekty

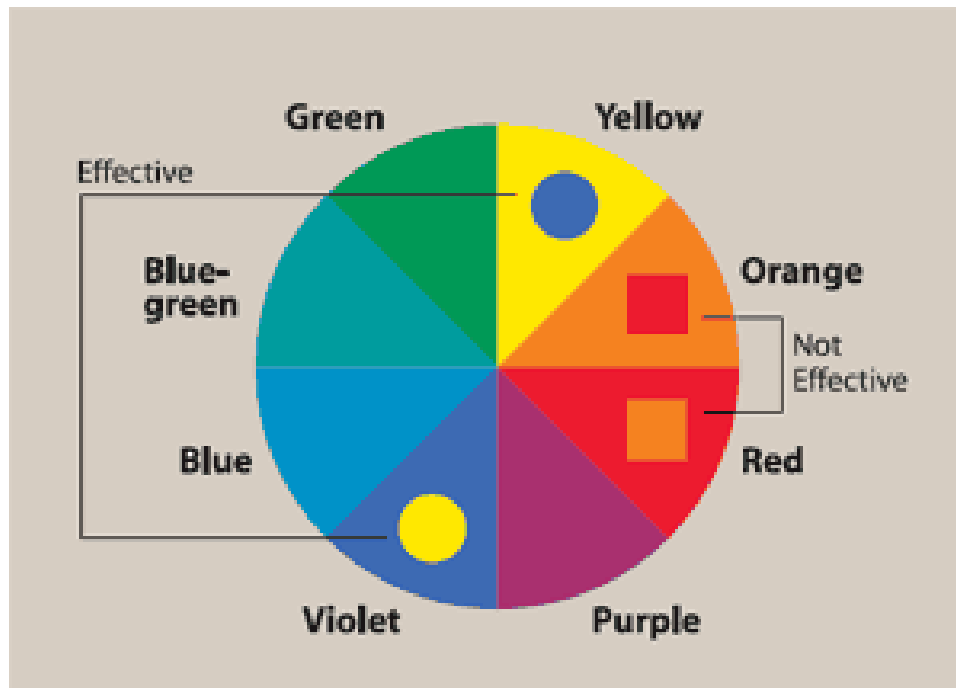

- } Musí být zajištěn dostatečný kontrast
  - } Aby byla stránka čitelná i na nekvalitním nebo poškozeném monitoru, displeji osvětleném sluncem...
- } Minimum rušivých grafických efektů
  - } Blikání, výrazné barevné kombinace, mnoho barev pohromadě

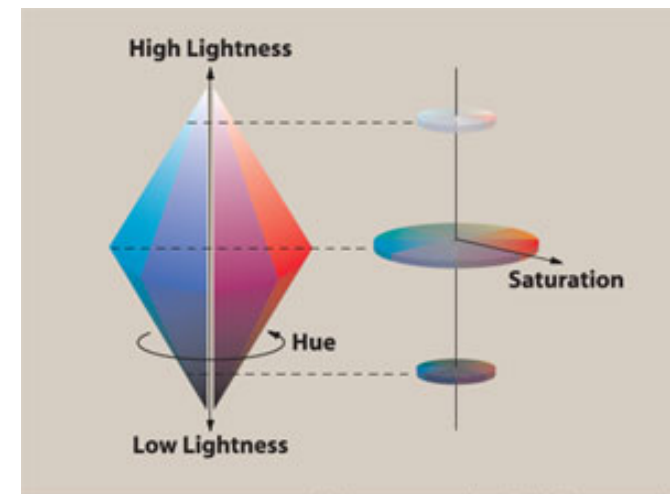
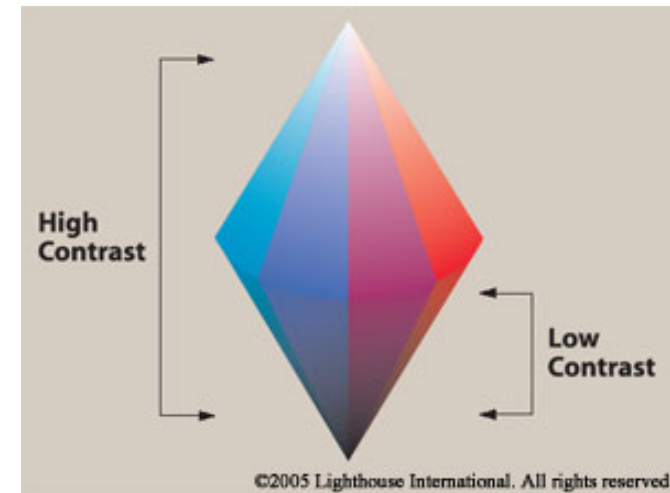

Kontrast

Je nutný dostatečný rozdíl v odstínu, nasycení a světlosti

©2005 Lighthouse International. All rights reserved.

Další informace

- } www.dobryweb.cz
- } www.h1.cz
- } <http://en.wikipedia.org/wiki/Usability>
- } Steve Krug: Don't Make Me Think
- } Jakob Nielsen: Usability Engineering
- } Jesse J. Garrett: The Elements of User Experience
- } Pavel Kočíčka, Filip Blažek: Praktická typografie, Computer Press, Brno, 2004, ISBN 80-7226-385-4
- } <http://typografie.planete-typographie.com>
- } <http://interval.cz/serialy/hrichy-pro-sileneho-korektora>
- } <http://interval.cz/serialy/typografie-webdesign-a-internet>
- } <http://www.typo.cz>
- } <http://typografie.dero.name>
- } http://www.webtip.cz/art/wt_tech_html/wt_cssserial_013.html
- } <http://www.lighthouse.org/accessibility/effective-color-contrast>
- } <http://wellstyled.com/tools/colorscheme2/index.html>
- } <http://alistapart.com/topics/code/typography>

Kontrolní úkol

- } Vytvořte stránku s nějakým odborným obsahem, kde jsou smysluplně využité alespoň 4 různé XHTML entity.
- } Stránku graficky zpracujte, aby působila jednoduše, přehledně a její obsah byl čitelný.
- } Ocením originální estetické zpracování
  - } Avšak pozor na respektování pravidel z této přednášky!
- } Požadavky:
  - } Validní a sémanticky správný XHTML a CSS
  - } Oddělení obsahu od prezentace
  - } Dodržení zásad kompatibility a snadné použitelnosti
  - } Dodržení typografických pravidel
  - } Odpovídající barevné zpracování